

SZABÓ DEZSŐ

JAJ

ELBESZÉLÉSEK

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-88-2

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Tartalom

Az Isten jó.	6
Bors vezér megtérése.	39
Kirándulás	80
Bajkó Zsigmond öngyilkossága.	107
A halál	136
Ócskay László.....	152
Különös utazás.	185
A jó Isten malaca.	217

*The little dogs and all,
Tray, Blanch, and Sweetheart, see, they bark at
me.*

Lear.

*Nagyon szerettek és nagyon gyűöltek. Akartam és
vágyaim voltak. Célokat tűztem ki és harcoltam. És most
kérdem: ki volt az az idegen ember?*

*Mert künn jártam az őszi erdőn és megtanultam a világ
nyelvét. A halál gyóntatta a dolgokat s a dolgok őszinték a
halál előtt. - Jaj! - mondta a gőgös tölgyfa, - jaj! -
sóhajtotta a nádi bokor. Sötéten zúgták a sziklák: jaj! -
Gyöngye füvek ezt sikították. Mint bontotthajú, nagyszemű
leány, állott lelkemnél a csodálkozás: - Ni, a világ csak egy
nyelvet beszél.*

*Aztán visszajöttem az embererdőbe. Most már az ősz
szemével láttam arcukat, az ősz fülével hallottam szívüket.
Jaj, jaj! - visította a csecsemő és visszhangzott rá az öreg.
Hallottam a megverték jajgatását és megláttam azok jaját,
akik győznek.*

Minek a vélemény, a cél, a harc? Miért tépje egyik jaj a másikat? Ez az ősz egység, ez az ősz testvériség. Az embernek egyetlen arca van a végtelen előtt: jaj.

Itt állok a sötét folyó fölött. Már nem fogok többé elvegyülni habjaiban. A kürt nem hí, a küzködés nem vonz. Nézem az elpatakzó arcokat és lefordítom jaj - meséjüket.

Gellérthegy, 1923. november hava.

Szabó Dezső.

Az Isten jó.

I.

- Hát egyszer csak egy este a Jakucs főtisztelendő úr nagy nyugtalanságot érez. Forog ide, forog oda, de csak nem leli helyét. Kimegy a kertbe: - Itt a jó hűsön csak megnyugszom, - mondja. Sötét volt a kert, mert fekete hold éjszakája volt, a Jakucs főtisztelendő úr elkezd borzongani. Csak borzong, csak borzong, egyszerre csak fenhangan mondja valaki:

- Éppen ma van három esztendeje, hogy a Holba Andrisné miatt elfelejtettél szentmisét mondani.

Megijed a főtisztelendő úr, úgy hányja a keresztet, hogy az már csuda. De megint megszólal a másvilágbéli hang, most még sötétebb volt a szózatja:

- Megfizetsz érte! Megfizetsz érte!

Bemegy a főtisztelendő úr, levetkezik, lefekszik. Mind csak azt mormolja magában:

- Én édes Istenem, bocsáss meg bűnös lelkemnek.

El is aludt, de csak úgy gyenge szenderedéssel. Hát éjfélkor egy fekete kocsi áll meg az ajtaja előtt. Hat fekete ló húzta, fekete ember volt a kocsisa. Az öreg Szabó Flórján még most is tud beszélni róla, mert megkésétt

Tördemiczen és látta hazajövést a csudafekete hintót.
Bekiált a fekete kocsis a főtisztelendő úrhoz:

- Főtisztelendő úr, főtisztelendő úr, eljöttem s keljen fel!

Hallja a hangot a főtisztelendő úr, tudja már, hogy most nagy sora lesz. Felkel, felöltözik, se nem élő, se nem holt a nagy félelem mián. Hát mikor a keresztjét a nyakába teszi, az leesik a földre és szétfolyik, mint az olvasztott ezüst. Kérdi nagy reszketős hangon a fekete kocsistól:

- Miért jöttél, szegény ember?

- Halotthoz viszem a főtisztelendő urat s csak üljön fel, - mondja a fekete kocsis.

Felül a pap, felül a kocsis, megy, megy a fekete kocsi. Kalász megfeketedik, virág meghervad, ahol elmegy. Egyszer csak egy kietlen nagy pusztára érkeznek. A puszta közepén egy nagy fehér templom volt. A templom előtt megáll a kocsi:

- Szálljon le a főtisztelendő úr!

Leszáll a Jakucs főtisztelendő úr, bemegy a templomba. Hát a templom közepén egy üres koporsó van.

- Kié ez az üres koporsó? - kérdi a plébános úr.

- A tiéd az s adj számot a miséidről, egy hibázik belőlük, - mondja egy méltóságos szép hang.

Akkor látja a pap, hogy az oltáron egy fehér, fényes szakállú öreg úr van. Jobbfelől van neki az úr Jézus Krisztus, balfelől a Szűz Mária. Elkezd sírni a Jakucs főtisztelendő úr, mint a pólyás gyermek:

- Jaj, mi lesz most már velem, szegény bűnös emberrel. Azt az egy misét elfelejtettem megtartani, mert bűnös gondolatom volt. Megloptam a jó Istent, jaj, megloptam a jó Istent!

Mondja neki a felséges Úristen:

- Feküdj le immár a te tartós ágyadba, te megtévedt, szegény bűnös papi ember. De minden éjféلكor fel fogsz onnan kelni, hogy az elfelejtett mise helyébe misét mondj a rókarántói kúsdég-kápolnában. És mindaddig tart a büntetésed, amíg egy ártatlan tiszta fiatal lány nem tölt egy éjszakát napestétől-napkeltéig egyesegyedül a kápolnában. És azóta minden éjjel eljön a Jakucs főtisztelendő úr lelke megtartani az elfelejtett misét. A múlt kedden is láttuk, olyan világos volt éjféلكor a kápolna ablaka, mintha száz gyertya égett volna benne.

A mesének vége volt. Szabó Imréné zihált, mint a hirtelen elnémult hegedű. A mese még ott reszketett a magas barna parasztasszony sovány testén s elhíttető valótlan-sága fogta lelkét, mint éhes gyermek a lekváros kenyeret. Csodálatosan tudott ez a parasztasszony mesélni. Arca, szeme, teste, bőre mesélte a mese lelkét. Borzongott, könyörgött, íjedt és íjesztett az arcával, a szemeivel. A hangja néha eltikkadt a félelemtől. Ilyenkor hallgatói közelebb ültek egymáshoz, hogy hasonlóan fájó embert

érezzenek maguk mellett a végtelen idegen titokzatosságaival szemben. Néha zokogott ez a hang s lelkedben felébredt a megfojtott csecsemő és kétségbeesetten sírt egy minden ellen megvédő egyetemes édesanya után. Máskor meg szomorúan, belső sírással folyt fekete hangja. A világerdőben eltévedt szegény ember-árva vak panaszait mondta. De volt ravasz és diadalmas, csókos és kacagó. A rögnök és kalásznak egyszerű asszonya titokzatos mély kagyló lett, ha mesélt. És kizengett belőle az embertenger minden különös hangja.

Mindenki felnézett a kápolnára. De az még mély árnyékban volt s hűvösen hallgatott. Fónagy Mihályné kapta meg először a mindennapi lelkét. Kacagásra, tréfára, csókra született huncut jószág volt az. A ravaszság kicsillant az orrahegyére, amikor kérdezte:

- Na, főtisztelendő úr, nem fél ma hazamenni ezután a mese után?

Mindenki kacagott. A jó nevetés szeliden folyt szét a hold omló patakjaiban. Róka Szabó Pista visszatromfolt a dévaj asszonyt:

- Amíg te itt vagy, addig más ember gyermeke ne féljen az ördögtől. Azon gondolkodik az folyvást, hogyan vigyen el téged, hogy ki ne kapard a szemét.

Megint kacagtak. Mert Fónagy Mihályné imára, ölelésre és harcra mindig gyors volt. A Purger főtisztelendő úr

arcán nagy emberi megelégedéssé lett a holdvilág. Szélesek, zsírosak és símák voltak a szavai:

- Isten mindnyájunkkal szabad s ő tudja, mi lehet és mi nem lehet. Annyi bizonyos, hogy szegény elődöm, az Isten nyugtassa meg, nagyon furcsa ember volt. A halálát pedig ma sem tudja megmagyarázni senki. Az Isten jó, ő tudja, mit csinál.

Bakics tanító úr, aki a "Tapolcai Ujság" segítségével tartott lépést a modern technika vívmányaival, bajusza két nagy méltóságos szárnya között nagyon felvilágosodott, nagyon huszadik század és természettudomány volt:

- Sok bolondot össze tud maga mesélni, Szabó Imréné. Pedig Kálmán királyunk, aki korát jóval felülmúlta a felvilágosodás terén, már századokkal ezelőtt megmondta, hogy boszorkányok nincsenek.

Kövérré és monumentálisra építették ezek a szavak a Bakics tanító úr tekintélyét a holdas éjszakában. De Róka Szabó Pista elrontotta az ünnepélyes hatást:

- Könnyű volt annak a Kálmány királynak beszélgetni. Ismerte volna csak a Fónagy Mihályné komaasszonyt, másként diskurált volna ő is.

Reszkető fényes lombbal, csillogó fehér sudárral szökött fel a kacagás nyírfája az emberekből. A lányok és asszonyok pedig csengőbb nevetés és boldog visítozás hosszú ezüstszállait aggatták rájuk. A munka nehéz emberei fölött dús, fehér örömerdő ragyogott a hold

halványabb vizében. Még a Vak-Szabó Pista néma sírású szája is mosolygás félére próbált vonaglani. Az örökárnyékú emberből most mégis sugarak jöttek elő.

Ott ültek az udvaron, az özvegy Szabó Imréné telkén. A szigligeti hegyöböl sötét hegykaréja hallgatott a hátuk mögött. Balra, a harmadik szomszéd szőlőjéből a Rókarántó sziklás csúcsa döllyfösködött a többi dombok fölé. Vállán a kis kápolna, körötte apró fejfájú sírok. A hegyek oldalain, lenyúlva a tóparti síkságra, mindenütt szőlők a hegyközség elszórt fehér házaival. Az egész parti síkság alig egy pár száz holdnyi lehet s a Szabó Imréné két virágos ablakához kétszáz lépésről tartja oda roppant tükrét a Balaton. A tőkék levelei, a síkság szőke kalászhajai s a part sötétzöld nádas lucskosak a holdzáró csurgó ezüstjétől. Szembe a síkságon, a gabonatólajkák végén, egyenletes távolságban a tó partjától hatalmas jegenyesor áll. A fák egyenlő távolságban vannak egymástól s amint a hatalmas törzs mind finomabb ágakra szakadozik szét a levegő felsőbb mezein, mind áttetszőbben üvegeződik az ágak s lengébben szőkék a lombok fűrtjei. A Balaton gyöngén emelt tükrét pedig sötét izzó bronzzá verik a még ferdén sütő hold sugarai. A végtelen érctükr sötét izzásán olyan illanó finomsággal páráznak szét az ezüstjegenyek a boldog levegő szőkecsébe, mintha egy mennyei világ idevillózó képei volnának. Egy mennyei világé, ahol fényből vannak a dolgok, sugárból az élők, ahol nincs árnyék, nincs éhség, csak álom és boldog ének.

És ez a dal valahogy lehallszott a mívelő világ elcsitult szomorúságai közé. Ugy szűrődött elő édes lassúsággal az ezüsttő szőkeült dolgokból, a holdban ázó szőlőtőkékől, a

fehércsók alvó házacskaiból. Ott reszketett az ének a hold hosszabb húrjain, a szőke lombok lágy szelídségén, alvó habocskák ajakán. Az élet roppant boldogsága dalban csurgott ki a világ ajakára. Lassan forgó, nagy fényes ének volt a világ: hogy jó a munka és nagy testvériség a mives tagok szelíd pihenése. Hogy erőshívású kürt a kenyér, szent jutalom a termékeny csók és jót akarnak a világ szelíd dolgai.

A kacagások nagy szárnycsapkodással ültek el a levegő fényes polcain, mint estére megtért fehér madarak. Azután egy percre csend lett. Az egyszerű emberek hallgatása a júniusi boldogságtól eltikkadt világ beszéde volt. - Milyen szép, milyen fiatal vagyok, mondta csendjükkel a világ.

Az idősebbek a konyha nyílt ajtaja előtt ültek. A küszöbön Szabó Imréné ült. Ez volt az ő mindenesti trónja, innen igazgatta a kis világ dolgait. Mert a szigligeti hegyöbölben a Gondviselés után Szabó Imréné volt a legfontosabb kormányzati tényező. Csodálatos ellentétek zsúfoltsága volt ez a nagyszerű parasztasszony. Ravasz volt és gyermekül naív, csavaros számítással megfontolt és vulkánikusan szenvedélyes, gyöngéd és erőszakos, ő nép-gyermekséggel hívó és cinikus gúnnyal gyanakvó. Ő volt a vidék esze, ügyvédje, patikája, bábája, doktora. Haragvókat ő békített egybe, békében élőket ő veszített össze. Fiatal párokat összeboronált, vitás kérdésekben igazságot tett. Ő emlékezett a múlt dolgaira és ő jósolta meg a jövőt. Ő maga tudta a legjobban az erejét. Sokszor büszkén ütött a kontyára: - Ez alatt van a szigligeti hegyközség esze, - mondogatta. És ilyenkor volt a legkevésbé veszélyes. De ha bamba képet vágott és

odasírátkozta valakinek: - Én csak egy együgyű tudatlan parasztasszony vagyok, - akkor az illető alapos adót fizetett a Szabó Imréné okosságának.

Ma kisebbik fiának, Palinak ülte a nevenapját a hatalmas parasztasszony. Ünnepe is volt: Péter és Pál napja, szombat is volt, lehetett másnap pihenni. Purger főtisztelendő úr, aki sokkal többet élt itt künn a hegyközségben a pincéjében, mint benn a faluban, szívesen eljött a keresztfia névnapjára. Purger főtisztelendő úr, kiből teljes békében ültek el a munkás világ zavarodásai, három mondattal szokta sírára fésülni hívei felborzolt lelkét. E három mondattal mindenre tudott felelni, mindenhez hozzá tudott szólni, mindenkit oda tudott csírogatni a jó Isten jászlához. Az egyik mondat volt: - Majd csak megleszünk valahogy. - A másik: - Az Isten jó, ő tudja, mit csinál. - A harmadik: - Bizony, bizony, nehéz az élet. - E három mondat szelíd nyársán forgatta a rábízott bárányok lelkét, a saját lelkiismeretét s az egész temérdek világot. E mondatok között aztán nyugodt étvággal evett, jó borocskákat ivott, édeseket aludt. És hálákat adott a jó Istennek, hogy olyan csendes, alkalmas, jóízű világot teremtett az ő plébánosa köré.

Bakics tanító úrhoz képest a tizenkétfejű sárkány siralmas fejetlenség lett volna, ha a természet annyi fejet ad neki, ahányféleképpen feje volt a vidék életének. Ő volt a szövetkezet elnöke, jegyzője és pénztárosa. Ő volt a falusi könyvtár bibliotékáriusa. A falusi könyvtár, ahol egypár szétfolyt Jókai- és Ohnet-köteten tanították a vén legyek a fiatal legyeket, hogyan kell illedelmesen elvégezni természeti szükségüket. A halásztársaság alelnöke és

jegyzője, a dalárda vezetője, a községtanács tagja és még rengeteg minden volt Bakics tanító úr. Ráadásul: ha nem volt nagyon szép idő, de nem is esett vagy havazott nagyon, ha nem volt aratás, szüret, vagy krumplikapálás, ha nem kellett a gyermekeknek libát, disznót, vagy marhát őrizni és nem kellett őket valamiért Tördemiczre vagy máshová beküldeni: ilyenkor tanító is volt Bakics tanító úr. Egyébként igen mívelt, felvilágosodott férfi volt, aki ezelőtt tizenöt évvel még a Pallas Lexikont is lapozta egy fél óráig egy keszthelyi fogorvos előszobájában. És aki hetenként tízszer-tizenkétszer idézte ki Kálmán királyt sírjából. Úgy, hogy a felséges halott kezdte már igen lázas menetűnek tartani Szigliget művelődését.

Róka Szabó Pista közvetlen szomszédja volt az özvegyasszonynak. Ezen a vidéken mindenki Szabó s a Róka előnév vagy ötven más Szabó Pista közül különböztette meg a negyvenéves, pompás magyarfejű parasztot. Vagyont szerezni, drágán eladni, olcsón vásárolni, férfifejet rábeszélni, asszonyfejet elcsavarni az egész járásban nem tudott senki úgy, mint ő. Aztán mindig tréfált, mindig évődött s a legzártabb lélekből is előcsalta a kacagást. Felesége imádta ezt a gazdagon áradó életet s alig ért a férfi hozzá, már duzzadt kis parasztgyerek lett a dologból. Volt már vagy nyolc, de még egy népvándorlás ígérkezett a hatalmas párban.

Fónagy Mihálynénak mindig meg lehetett bocsátani, mert mindig igen szeretett. Némely bogár potrohára minden év egy új sávot rajzol. Ha Fónagy Mihálynén annyi sáv volna, ahány férfira rásütött a szíve, a zebrák hozzá járnának zebraságot tanulni. Szerencsére ez nem történt meg s a

negyvenötéves asszony kövérek teste most is patyolatfehér palota, ahol a csók örök farsangját bokázza. Hat gyermeke van s e hat gyermek arca a vidék albuma, ahol a falu minden gazdájának és legényének fel lehetett találni egy-egy vonását.

A hosszú, alacsony mosópad körül, melyen a boroskancsó és a poharak voltak, még ott ültek lelketlítő Kovács Pista, az istenes halász, aki a háború óta éjjel a hegyeken jár és fennhangon beszél Istennel, Szabó Mihály, a Szabó Imréné vén, göthös bátyja feleségével, aki néha még a fülén is bort próbál magába önteni. És a legszélén, egy tuskóra guggolva ül Vak-Szabó Pista. Tizennyolcéves legénykorában vakult meg egy ostoba véletlen folytán. Aztán egy irtózatos ödipuszi tragédia szakadt rá, mely anyját az öngyilkosságba, apját a börtönbe kergette. Most már ötvenhatéves, sír felé menő ember. Abból él, hogy a grófi uradalom libáit őrzi, azokat vakon is el lehet kormányozni. - Oh, hogyha minket is ilyen szemű végzet igazgat! - Amint előrehajlik s dermedt, világtalan arcát befolyja a hold: ebben a boldog fényben még zokogóbban, végzetesebb ítéllettel vak, mint fényes nappal.

Az ifjúság az udvar mélyére húzódott, a nagy almafa alá. A vén fa sok fiatal arcot látott ágai alatt, sok csókot és sok sírást. Most tallérokat dobál a fiatalok ruháira, arcára. Mindenik ezüstitallér mellett ott reszket egy árnyéktallér. Mintha az élet és halál nagy adójára figyelmeztetné azokat, akik még csak a csókig jutottak el a koporsó kálváriáján.

A fa tövéénél Mariska ül, az özvegyasszony egyetlen leánya, három gyermek közül a legkisebb. Omló, szőke haja oly boldogan sugárzó, olyan lengén ezüstözik szét, hogy nem lehet tudni, hol kezdődik a holdvilág és hol végződik a Mariska haja. Arca kövérkés, rózsaszínű s még a szeplőcskék is szépek és csókot hívnak nagy fiatalságában. Szemei kékek, kékek nevetőn és gyermekül. Ilyen kék a májusreggeli ég, ha futó zápor megmossa szőke hajával. Ilyen csodálkozón kék a gyermek búzavirág szeme, ha bámulja a pipacs zsenge lángját és szól: - Milyen szépen lángol a rög a kalászek közt. - Így nyílhattak a Mária szemei, mikor a szőke angyal félénk kis térdecskéjét elébe hajtotta és szólt: - Üdvözlégy, Mária, malasztal teljes.

A lányka fehérben van. Fehér szoknyája elfolyásán ül Juliska, a kedvenc báránya. Az állat fehér fürtjei egybekeverednek a hold finomabb gyapjával s a hold, a kis lány és az alvó bárány egy dicsőséges, nagy fényességet adnak össze.

A lányka másik oldalán, lehetőleg a legközelebb, lehető legtöbb érintkezéssel a Kovács Péter egyetlen fia, Laji igyekszik minél melegebbre alapozni a jövőjét. A két szülő már egymásnak adta a két nagy gyermeket, de egy évig még várniok kell. És ez az év olyan nehéz nekik, pedig szakajtószámra dobálják le a csókterhet róla.

Feri, a nagyobbik fiú, az egyik Fónagy-leány oldalába fúrta a fiatalágát. Szenvedélyes, zord kölyök, akiben apja viharokra született lelke kódorog. Nyugtalan, különös, sokszor vet árnyékot az özvegy Szabóné lelkére: - Jaj, te

is olyan lesz, mint boldogult édesapád! - És kell, kell neki a lány, mindennap más, kell a csókos diadal, az öleléses zsarnokság. Kell nemcsak a fiatal vérért, kell, hogy minden új szív reszketésénél bevonuló királynak érezze magát. Most egy kevés bort is ivott s már vad kovácsok verik az üllőt benne. A nehéz szikrák kilobognak feltágult szemén.

Pali, az öccse, aki csak egy évvel idősebb Mariskánál, a kis, tizenhároméves Horváth Böskével játszik csipicsókát. A tizenkilencéves legény tétova gyermek maradt, aki csodálkozik, ijedezik, búsul és kacag a világon, a nélkül, hogy meg tudná mondani az okát. Mintha nem külön emberi valóság volna. Hanem tévedt hulláma az egyetemes életnek, melyben a világ fáj, örvend és nem érti önmagát.

A fiatalok bölcsködnek, hancúroznak, dúdolgatnak. De mindezt illendőséges, tompított hangon, hogy ne zavarják az öregeket. Mert a Szabó Imréné tekintélyét még felejtkező pillanatokban sem merik elfelejteni. Csak a Feri kurjantott egyet, azért, hogy merjen, hogy dacos legyen. De a magános hang megijedt a holdtól, az éjszakától, a hegyek hűvös hallgatásától. Meghülve hullott vissza és akkor már olyan idegen hang volt, hogy a büszke legény is megfázott tőle.

Vitéz, a kutya, felvakkantott a Szabó Imréné lábánál, előreugrott és beleharapott az éjszakába. Azután visszahúzódott az özvegy szoknyájához és panaszosan kezdett siránkozni. Az asszony hozzáhajolt, megcirógatta a hú szolga fejét.

- Vajjon mi bánthatja ilyenkor ezt az együgyü állatot? - kérdezte Fónagyné.

- Furcsa, furcsa, - köhécselte Szabó Mihály, aki már háta mögött érezte a halált s mindenben az agg ellenség mozdulatát rettegte.

- Mi bántja, semmi sem bántja, légyről álmodott - mondta Bakics tanító úr, aki jobbkönyökét mindig ott tartotta a Kálmán király felvilágosodásánál. - Semmi furcsa nincs a világon és a tudomány előtt minden olyan egyszerű, mint az, hogy kétszer kettő négy.

- Ne mondja ezt, tanító úr, nekem ne mondja ezt. Hát akkor magyarázza meg nekem az a tudomány, mi történt én velem! Bűnös, tévelygő ember voltam én is, mint más. Ittam, káromkodtam, kívántam a másét. És egyszer, amint egy ütközet után Flandriában a mezőn álltam s köröttem a holtak olyan tornyokban voltak, hogy csuda, hát csak elfacsarodik a szívem. Elkezdek sírni, sírni, mint a csecstől elválasztott gyermek. - Én Istenem, ölj meg engem, hogy ne kelljen többet ölnöm, - mondtam. Hát amint ott sírok, egyszerre csak nagy fényesség van előttem s a hullák felett egy sebzett ember áll. Csak néz, csak néz, olyan szelid volt a nézése, hogy megenyhültem rá. - Menj, fekj le, Kovács Péter, - mondta, - holnap haza fogsz menni. Szeresd a szegényeket, ne hagyd el a népet, mert bennük vérzik az Isten fia. És másnap se szó, se beszéd, hazaengedtek a frontról. És én, mikor a falut megláttam, megesküdtem, hogy a szegény dolgos emberekért fogok élni, mert addig nem lesz boldog a világ, amíg nem a szegények csinálják a törvényt. És azóta boldog vagyok, a

bor nem kell, a csúf szó nem járja a számat. Boldog vagyok, ha adhatok valamit. Ezt magyarázza meg a tanító úr, micsoda kétszer-kettő ez!

Kovács Péter mondta ezt s felgyúlt arca belobogott a holdba. Hangja mind jobban rohant, mint lejtőre gyorsult folyó s mind erősebb hullámmal verődött a lelkeknek.

- Mindez csak asszociáció, - fonnyadt le hidegen a Bakics tanító úr ajakáról. A tanító úr Szaharájában egy csomó eltévedt idegen szó kereste elvesztett karavánját. És ha meg volt szorulva, nyakoncsípett egyet közülük és kitette közszemlére a műveltsége küszöbére. Purger főtisztelendő úr kiitta poharát és békéltetve mondta:

- Az Isten jó, ő tudja, mit csinál.

A szavak mind gyérebbek lettek. A dolgos embereket már kerülgette az álom. Egyszer csak a főtisztelendő úr kivette óráját:

- No, de már menjünk aludni, éppen éjfél van már.

Kiürítették a poharakat, felálltak. A fiatalok is előjöttek. Mikor búcsúzkodtak, Szabó Imréné lelkendezve mondta:

- Jaj, csak a jövő héten ne lenne eső, hogy békén learathassuk azt a drága gabonát.

- Majd csak megleszünk valahogy, - kente a lelkeket a főtisztelendő úr.

Fónagy Mihályné felkiáltott:

- Nézzék, az Istenért, világosság van a kápolna ablakában.

Mindnyájan felnéztek. A hegyek árnyékai bedültek az áradó holdba s a Rókarántó körül parttalan tenger volt a fény. A kis fejfák lelátszottak a fényes füvek közül s a kápolna ablakait dermedt láng verte.

A félelem kijött az éjszakából s fekete haját végighúzta az egyszerű szíveken. Mindenki keresztet vetett, csak Bakics tanító úr volt zárt, hideg és rideg, mint egy kötet Pallas-lexikon.

A vendégek elszéledtek. Az özvegyasszony és Pali hordták be az udvarról a lakoma alkalmatosságait. Mariska benn ágyakat csinált. Mikor Szabó Imréné előre tolt a konyha nehéz vasreteszét, kérdezte:

- Feri, benn vagy-e?

Senki sem felelt. Az özvegy türelmetlenül szólt:

- Feri, beszélj, ha kérdeznak!

- Feri elment, édesanyám, halat fogni. Azt mondta, hogy most nagyon csendes a víz, - magyarázta Pali.

Az asszony nem szólt semmit, de árnyékos lett az arca. Vetkőzni kezdtek. Mikor Mariska bevégezte a közös imát, egy hosszú, panaszos hang sírt be az udvarról. Künn a küszöb előtt Vitéz, szétfeszítve négy lábát, előre nyújtva

fejét, valami nagy szomorúságot mondott a nyitottszemű éjszakának.

II.

Pali felriadt az álmából s gyermeknek maradt ijedt szemei szétkutattak a homályban. Édesanyja már egyenesen ült ágyában s mereven tartotta hallgatásra a fejét. Irtózatosszél vágatott s künn vergődtek a dolgok és jajgatták a fák. Mariska kifelé fordulva mélyen aludt. Két kezét boldogan ölelte a kebelére.

Nemrég alhattak, mert a pitymallat még nem nyitotta fel a világ ablakait. A hold már lebukott, sajátságos zöldes-barna homály volt. Az a perc volt, amikor az éjszaka már hallja a távoli tengerek hívását. De fiatal szeretője, a júniusi föld magához szorítja, nem akarja elengedni. - Ne menj még, ne menj még, - lihegi a szerelmes föld. - Mennem kell, mennem kell! - jajgatja a fiatal éjszaka. Birkóznak, küzködnek s küzdő csókjuk vére ráfolyik az ég szürkés-zöld lepedőjére.

- Hogy zúg a Balaton, édesanyám, - szólt Pali.

- Megpofozom azt a kölyköt, ha hazajön! - csattant fel az asszony. Sovány, csontos arcára felizzott a harag.

Az ablakok előtt a kavargó homályban csodálatos árnyékok repültek át. Elkapott lombdarabok, szalmacsutak, kóbor papiros. Mintha roppant denevérek

sietnének valami lakodalmas nagy halotti torra. A szél, mint részeg szüretelő legény, tiporta a világ kádját. Gajdolt, füttyölt és visított, mint egy megölelt hisztérika. A felkergetett dolgok neki-nekivágódtak a ház falainak, vagy különös sziszegéssel súrlódtak el mellette. De sziszegésen és füttyön, a szél lármáján s a dolgok jajgatásán átáradt, túlzúgott a Balaton zokogása.

- Megpofozom, Isten engem, úgy megpofozom, hogy megeszi a fene! - kiáltott újból az asszony és csontos öklét odarázta a felzilált világ felé.

És egyszerre halálos csend lett. A szél, mintha valami tiltott Zsodomára nézett volna vissza, egyetlen pillantásban megdermedt és utána dermedtek a dolgok. Súlyos, döbrentő hulla-csend volt. Csak a Balaton megnőtt sírása hallatszott.

Most már Mariska is felébredt, felült. Nem kérdezett semmit. Népből szakadt népteste már meghallotta az ősrémület szavát. Félig nyílt szájjal, tág, kék szemekkel dermedt az anyja arcára. Az anya és a két gyermek, úgy ágyukban ülve, merev odahajlásban feszültek a végtelen csend felé.

- Szabó Imréné, Szabó Imréné! - szólt kívül hosszú kéréssel egy hang.

Egyikük sem szólt egy szót sem. Egyikük sem mozdult. Jaj, mi lenne, ha egyet szólnának, jaj, mi lenne, ha egyet mozdulnának! Leszakadna a világ titka s nem lehetne többé jóvátenni semmit.

- Szabó Imréné, Szabó Imréné! - ismételte a hang.

- Nem! Nem! Nem! - visított fel az özvegyasszony. Aztán leugrott az ágyról, félrelökte a reteszt, feltépte az ajtót. A küszöb előtt Kovács Péter állt.

A halász ránézett az asszonyra. Az asszony nem a halászt látta. A hírt látta, ami benne van, mely még szavakba sincs göngyölve, de ott van, ott van!

Egy percig némán nézték egymást. A gyermekek odaszorongtak az anyjuk háta mögé. És akkor a jegenyék felől irtózatosságtól vágatásban, kidagadt szemekkel, kilógó nyelvvel, Vitéz rohant az asszonya felé. Nekivágódott az özvegyasszony meztelen lábának. Meg-megnyalta a poros lábakat, fel-felugrott, megint elvágódott, szűkölt, jajgatott, mint egy bebörtönölt lélek.

- Jaj, a fiam! Jaj, a fiam! Jaj, a fiam! - kiáltotta Szabóné kanyargó visítással és kilökte karjait a levegőbe. Aztán ruhát kapdostak magukra s futottak a Balaton felé. A szél megint feltámadt. Mintha minden vágatott volna a szétomló homályban. Futásra rándultak a fák, röpültek a letépett levelek, vad iramba sodródtak a kalászosok s csúfos rohanásba mozdultak a megkorbácsolt hegyek. A nők haja hátralobogott. Mikor a jegenyéknél voltak, gyámoltalan, lánykérés sirt utánuk. Mariska hátranézett, Juliska, a kis bárány igyekezett nyomukba. Az együgyű kis állatgyermek hosszú kéréssel sírta be ijedtségét az ismeretlenné gerjedt, örült világba:

- Be-be-be!

III.

- Az Isten jó, ő tudja, mit csinál, nyugodjék meg, Szabó Imréné, - kérlelte szelíden Purger főtisztelendő úr.

- Így kívánták a természet örök törvényei, - mondta Bakics tanító úr, akit még a halál csontkönyöke sem tudott eltaszítani a Kálmán király oldala mellől.

Szabó Imréné ott ült egy széken, a halott mellett. Odahullott a székre, mint egy eldobott, súlyos rög és már egy félórája ott ült szótlanul, mozdulatlanul. Nézi, nézi a holtat s a holton túl valami ős ellenséget néz. A háznál most Fónagy Mihályné intézkedik. Ő fogadja a vendégeket, ő köszön, felel és jajgat az illendőség szerint.

A halott a tiszta szobában van kiterítve. A tiszta szobában, melynek két kis virágos ablakán bejön a Balaton végtelen kék kacagása. Olyan ártatlanul kék, olyan tiszta nevetéssel jó, mintha nem ő ölte volna meg a koporsóban fekvő nagy gyermeket.

Szépen megfésülve, vasárnapi ruhájában fekszik az árnyékba ment fiú. Büszkére serkedt kis bajusza körül még ott van az élet nagy gögössége. Nyitott szemei olyan fiatalok. Fürtjei oly mozduló étellel fényesek. És holnap már a halál megkezdheti az irtózatot vetkeztetést.

A vendégek már körülbelül együtt vannak. Sokan jöttek a faluból is, Tördemiczről is akadt egy pár ember. Urak is

vannak köztük. A papon és tanítón kívül ott van a jegyző, a zsidó bérlő és a gazdag Cságody felnőtt fia. Halkan beszélgetnek. Mariska fiatal lánytársai közt sír csendes búgással. Kovács Laji melléje kerül s halkan vigasztalja. Pali nem tud elszakadni bátyja koporsójától. - Engem néz a bátyám, engem néz a bátyám, - didereg benne egy hang. Szeretne elfutni, de nem tud, szeretne kiáltozni, de visszadermednek a szavak fagyott lelkére. Szeretne belekapaszkodni az édesanyja szoknyájába, de olyan nagy legény már, de megölné a szégyen.

Halkan beszélgetnek s ha a szó egy percre lefázik az ajkáról, behallszik az aratók kaszáinak ritmikus suhogása. Hullnak, hullnak a kenyéradó kalászok. Ott künn a rögből készül a kenyér, hogy aztán ember legyen belőle. Itt benn az emberből készül a rög. Az élet játszik: nem fáj és nem szánakozik.

Megkezdődik a temetés. A főtisztelendő hangja zokog és énekel. Az egyszerű húsember hangja most mégis örökkévaló lélek. Mert emberi fájdalom és végtelenbe rontó könyörgés. Könny nem serked a Szabó Imréné szemén.

Beszegzik a koporsót. Négy fiatal legény a vállára veszi. Bakics tanító úr énekelni kezd. A menet megindul.

Amint kilépnek a hűvös szobából, a nyár dús melege átönti rajtuk életét. A levegőben reszket a kalászok szaga. Az aratók megállnak munkájukban. Leveszik kalapjukat, keresztet vetnek. Aztán kaszájuk nyelére támaszkodva nézik a menetet.

- Ezt is elvette a Balaton, - szólt az egyik.

- Megint beleállt a fene a farcsikomba. Holnap nem aratok, arasson a jó Isten! - mondta egy másik, aki már őszhajú volt és föld felé hajló.

A menet már a meredek úton ment fölfelé. Amint felértek a Rókarántóra, az óriási horizont egyszerre odatartotta eléjük a Balatont. A kacagó, boldog, sugárzó Balatont.

Szabó Imrénében felmozdult a dermedt fájdalom. Arcára irtóztatos erők vonaglottak. Rohanásra rándultak lábai. Mintha le akart volna futni a vízhez, hogy szemtelen kék arcát felkarmolja, hogy megdobja hajjait átka iszonyatos köveivel. Aztán odaszökött a koporsóhoz, megragadta és kilángolt belőle a fájdalom.

- Nem engedem! nem engedem! Az én fiam, én szültem, én gyötrődtem, én imádkoztam érte. Tegyétek le, egy tapodtat sem viszitek tovább. Jaj, jaj, elviszik a fiamat, jaj, szegény özvegyasszony, senki sem segít nekem! Jaj, a fiam, jaj, a fiam!

Tépte, harapta, karmolta, rúgta a koporsót vivő legényeiket. Iszonyatos hangja átvisített a szelid halmok és a boldog síkság fölött, ahol kalászbán és tökében készült a Megváltó teste. Körülvették, lefogták, jó szókkal csitítgatták. A csendesítő szavak közül ki-kihallszott a főtisztelendő úr örök refrénje: - Az Isten jó, ő tudja, mit csinál.